

שיחות הערכה

שיחה בין מורה לאמנות לתלמיד בנוגע לציור

להלן מתוארת שיחה שהובאה לסדנת עבודה עם מורים בה שוחזרה במשחק תפקידים שיחה בין המורה לאומנות, שולה, לבין התלמיד יובל, אותו שיחקה אחת המורות.

יובל: באתי להגיד לך שאני ממש מאוכזב מהציור שנתת לי. רק 6, זה ממש עלוב...

שולה: תראה, יובל, אני רואה שאתה כועס עלי, גם לפי ההתנהגות שלך בכיתה, אבל אתה ממש לא צודק. לפי הקריטריונים האמנותיים שלי הציור יכול לקבל בערך ציון כזה (עובר) ולא יותר, ואני ממש מצטערת...

יובל: אני חושב שזה ממש לא בסדר. השקעתי המון ובבית ממש התפעלו ממנו... אמא שלי אפילו תלתה את הציור על המקרר... זה ממש מייאש...

שולה: עם כל הכבוד, ובאמת אני לא רוצה לפגוע בך, אינני יכולה לתת על זה יותר, זאת דעתי המקצועית וזה שיעור מקצועי ולא חוג סתם...

יובל: טוב, שתדעי לך שממש אין לי חשק להשתתף בשיעור ולהשקיע... אני חושב שאת לא צודקת ואת ממש לא מתחשבת בי.

שולה: יהיה לי מאד חבל אם לא תבוא לשיעור וגם אם תפסיק להשקיע. אני בטוחה שעם יותר מאמץ אולי תוכל להשיג יותר.

התבוננות על השיחה: למורה יש קריטריונים שלה, אין היא מוכנה להתווכח עליהם. עם זאת היא מנסה להיות מנומסת ואף במידה מסוימת מעודדת את התלמיד. ברור שהיא אינה רוצה לפגוע בו וחשה שהיא עושה כמיטב יכולתה בהבהרת האמת המקצועית שלה. אך האם היא ניסתה באמת להכיל את יובל? האם ניסתה לעבור את הגשר אל עולמו ולראות איך הדברים נראים משם?

במשוב על השיחה אמרה המורה, ששיחקה את התלמיד, שנשארה מתוסכלת. המורה לאמנות אמרה שהרגישה שהיא אומרת את עמדתה, שזוהי דילמה שמלווה אותה הרבה שנים, אך באמת הרגישה שלא סיפקה את התלמיד.

דו-שיח מתכוון בנושא:

שולה: שמעתי שאתה לא מרוצה מן הציור שלך בציור. אני מוכנה לשמוע מה שיש לך לומר בנושא...

יובל: כן אני מאד מאוכזב מהציור. הרגשתי שאני משקיע המון ולפי דעתי יצא לי ציור מאוד יפה...

שולה: אני אנסה לראות אם שמעתי את מה שאמרת... אתה השקעת המון בציור ואתה חושב שהוא יצא מאוד יפה ואתה מאוד מאוכזב מן הציור שקיבלת... האם שמעתי אותך?

יובל: כן.

שולה: האם יש עוד?

יובל: כן. אני חייב להגיד לך שאמא שלי מאד התפעלה מהציור ואמרה שהיא רוצה לעשות לו מסגרת ועד אז היא תלתה אותו על המקרר... אז איך זה יכול להיות שבעיניך זה כל כך יפה ובעיניך זה רק עובר (6)?

שולה: שמעתי שאמרת... (משקפת בדיוק), האם שמעתי אותך?

לתשומת לב: בשלב זה יש כבר למורה תשובות שונות ביחס לקריטריונים המקצועיים המנחים אותה וכדומה וייתכן אף שזה בוער בעצמותיה להגן על עצמה ולומר אותם. אבל צעד כזה יהיה בבחינת חזרה מהעולם של התלמיד אל העולם שלה, חזרה על הגשר אל עצמה. צעד כזה יחטיא את המטרה של

תחושת ההכלה והביטחון שיש לתלמיד שכאן יש מקום לומר כל מה שאני רוצה ללא תגובה. זו אינה תחושה קלה, וזו "מתיחת שריר" לא פשוטה, אך הכרחית. על מנת להישאר בעולמו של התלמיד יכולה המורה לומר לעצמה שהיא משעה את התכנים העולים בה וצופה ב"סרטי" של התלמיד לזמן מה. נוסף לכך היא יכולה להזכיר לעצמה כי ההקשבה הזו וגם ההבנה שתבוא בשלב הבא אינם בהכרח הסכמה לדבריו של התלמיד.

שולה: האם יש עוד?

יובל: לא ממש, רק שתדעי שמאד חשוב לי השיעור, אני אוהב להשקיע בזה ולכן גם כואב לי שאין לי ציון טוב בתעודה..

שולה: (משקפת). האם שמעתי אותך?

יובל: כן.

שולה: האם יש עוד?

יובל: אין.

שולה: אני רוצה לראות אם שמעתי את כל מה שאמרת, אז אני אסכם את הכול... (מסכמת).

האם שמעתי הכול?

יובל: כן... חוץ מזה שלא אמרת שאני אוהב להשקיע בזה...

שולה: (משקפת). האם שמעתי?

יובל: כן.

שולה (מאששת – מנסה לתת תוקף לדברי התלמיד דרך ראיית הדברים מעיניו): אני ממש יכולה להבין שאתה מרגיש מתוסכל מזה שאתה משקיע כל כך הרבה וגם המקצוע חשוב לך וזה לא מקבל ממני ביטוי בציון. וחוץ מזה אני יכולה גם להבין שבעיני אמא שלך זה מאוד מוצא חן עד כדי כך שהיא רוצה למסגר את זה וזה ממש נמצא בפער עם הדעה שלי וזה לא מובן וגם מתסכל. ואני בהחלט יכולה להבין שאחרי כל המאמץ שאתה עושה היית רוצה לקבל על זה גם ציון טוב, זה בהחלט טבעי והגיוני. האם הבנתי אותך?

יובל: כן.

שולה (אמפתית): ואני מנחשת שזה גורם לך להרגיש, תסכול, ייאוש, כעס, אכזבה, קיפוח... האם זה מה שאתה מרגיש?

יובל: כן, רק לא כל כך ייאוש... קצת עצוב...

שולה: קצת עצוב..

במשוב על השיחה אמרה המורה ששיחקה את הילד שהרגישה הרבה יותר טוב בשיחה השנייה, וממש מובנת. כל התוקפנות שחשה כלפי המורה התמוססה...

בנקודה זו, למעשה, מסתיימת השיחה המתכוונת על-פי השלבים המתוכננים. יש לזכור כי הדיאלוג לא בא בהכרח לפתור את בעיית הציון וגם לא יעשה מיובל צייר יותר מוצלח. הדיאלוג אמור לפוגג את תחושת השרירותיות של הציון ואת ההרגשה שאין לו עם מי לדבר. מניסיון ניתן לומר כי המטען התוקפני קטן והילד עשוי בהחלט להרגיש בעל ערך כמי שהובן, ואולי גם יפתח בלבו פתח להבנת מצבה של המורה המחויבת לתת לו ציון, וכן העובדה שזה לגיטימי לתת לו ציון שונה ממה שהוא מצפה. תסכולו לגבי הציון הנמוך לא נפתר, אך לפחות ההרגשה שלא אכפת ממנו, או שלא מעריכים אותו כבן אדם התפוגגה.

שיחת הערכה בעקבות ציונים נמוכים בתעודת המחצית

רחל מחנכת בכיתה י' בבית ספר עירוני. זה עתה ניתנו תעודות אמצע שנה. התלמיד ניר קיבל ציונים נמוכים יחסית. מטרידים במיוחד הם הציונים הנמוכים באנגלית ובמתמטיקה. באנגלית ניר עבר בקושי ובמתמטיקה הוא לא עבר. רחל חוששת מעתידו של ניר בבית הספר עם הציונים הנמוכים הללו. היא מחליטה לנסות לקיים שיחה עם ניר על ציוניו ברוח שיטת האימון, תוך שימוש בשאלות שאלות מוקירות ומאתגרות. היא מזמנת אותו לשיחה.

לפני השיחה, רשמה לעצמה רחל את היעדים שלה לשיחה עם ניר:

- חיזוק האמונה של ניר ביכולת שלו להצליח בלימודים – לנטרל מחשבות שיפוטיות שליליות
- להצליח להתחבר לאתגרים ולרצונות של ניר
- מיקוד ביעד מוגדר ובר-השגה (ולכן אולי כדאי להתמקד כרגע באחד מהמקצועות)
- קביעת תכנית פעולה – קביעת צעד ראשון

להלן תרחיש השיחה:

רחל: שלום ניר. הזמנתי אותך לשיחה בעקבות הציונים שקיבלת בתעודת המחצית באנגלית ובמתמטיקה. המטרה של השיחה הזו היא לשמוע ממך איך אתה רואה את המצב, מה אתה רוצה ויכול לעשות, ואיך אני יכולה לעזור לך. ראשית, חשוב לי לשמוע ממך איך אתה מרגיש עם התעודה?

ניר: זה מבאס לאללה. התאכזבתי מאוד מהתעודה הזו. דווקא ניסיתי במחצית הזו יותר להשקיע בלימודים.

רחל: אני רוצה לוודא ששמעתי אותך, אתה מרגיש מאוכזב מהתעודה כי דווקא במחצית הזו ניסית להשקיע בלימודים. האם שמעתי אותך?

ניר: כן.

רחל: האם יש לך עוד מחשבות ורגשות ביחס לתעודה?

ניר: האמת היא שאני כבר די מיואש ולא יודע מה לעשות. גם ההורים שלי כבר מיואשים, ואבא שלי ראה את התעודה והתרגז ממש.

רחל: אני שומעת שאתה מיואש ממצב הלימודים שלך, ולא יודע מה לעשות, אני גם שומעת שקשה לך כי אתה מרגיש שגם ההורים שלך מיואשים ואביך התרגז עליך בעקבות התעודה. האם שמעתי אותך נכון?

ניר: כן.

רחל: האם יש עוד?

ניר: לא.

רחל: חשוב לי לומר לך שאני מאוד מבינה אותך שאתה מרגיש מיואש ומאוכזב לקבל תעודה עם ציונים נמוכים. אני מבינה את האכזבה אל מול התחושה שלך שהשקעת יותר במחצית הזו, ואם ככה אולי לא שווה להשקיע כי זה ממילא לא מועיל ועוד נוסף לכך גם ההורים מתאכזבים וזה עצוב ולא נעים כשיש תחושת אכזבה ורוגז של ההורים. האם הבנתי אותך?

ניר: כן, בדיוק.

עד כה התמקדה רחל במתן מקום ולגיטימציה לרגשותיו הקשים של ניר בנוגע לציונים תוך שימוש בטכניקת הדו-שיח המכוון. זהו שלב חשוב בבניית הקשר עם ניר, ההבנה של המצב שבו הוא נתון

ומתן אישור לרגשותיו. כעת, ניתן לעבור למיקוד בעשייה אל מול אחד המקצועות, תוך חשיפת כוחות התלמיד.

רחל: בוא נראה אם למרות כל התחושות הלא נעימות שפירטנו, אנחנו יכולים בשלב זה להתמקד באחד מהמקצועות ולחשוב יחד איך אתה יכול להתקדם בו. באיזה מקצוע אתה חושב שכדאי שנתמקד?

ניר: (פניו נפולות): מתמטיקה. ללא ספק מתמטיקה. זה גם המקצוע שבכלל לא עברתי. זה באמת על הפנים. אני שונא את זה ולא מבין בכלל. אין לי בכלל סיכוי להצליח.

רחל: אתה מתאר כמה שאתה לא אוהב מתמטיקה. אתה אומר שאתה שונא את זה ולא מבין בכלל. זה נשמע מצב באמת קשה. ועדיין, למרות שאתה לא אוהב את זה, חלק מהדרישות של בית הספר זה ציון עובר ומעלה במתמטיקה. אני רוצה לבקש ממך להיזכר: האם קרה לך פעם שהיית חייב לעשות משהו שלא רצית, שחשבת שלא תצליח, ושבסוף כן הצלחת? זה קרה לך פעם בתחום כלשהו בחיים?

רחל: שואלת שאלה מאתגרת ומוקירה את ניר: היא מחפשת אתו אחר "תוצאה ייחודית" שבה הצליח במשימה שלא אהב ולא האמין בעצמו. חשיפת זיכרון יוצא דופן מסוג זה מנטרל מחשבות שליליות כוללניות ("אני תמיד לא מצליח"), מחזק אמונה ביכולת, וניתן ללמוד ממנו לגבי המשימה בהווה.

ניר: (שותק... מופיע חיוך קטן על הפנים) ... בבר מצווה שלי – בכלל לא חשבתי שאני אצליח לקרוא כמו שצריך את הפרשה שלי. כל הזמן למדתי את זה ודי סבלתי, וזה לא עניין אותי בכלל. ובסוף בבית הכנסת – זה בא לי ממש בקלות, ואפילו נהניתי לקרוא את זה כך מול כולם. ואפילו התרגשתי...

רחל: איזה סיפור יפה. אתה מספר שבכלל לא חשבת שתצליח ושבסוף זה בא לך ממש בקלות – מה עזר לך להצליח במשימה שלך אז?

ניר: אני חושב שידעתי שאני חייב. לא הייתה לי ממש בררה. זה היה ממש חשוב לאבא שלי, שהוא די מסורתי. וישבתי ולמדתי הרבה שוב ושוב. ושבסוף כשהייתי בבית הכנסת והיו שם כל המשפחה והחברים והרגשתי שכולם בעדי ורוצים לשמוע אותי באמת, אז זה היה כייף להשמיע להם אותי קורא.

רחל: אני רוצה לוודא ששמעתי את מה שאתה אומר. אתה אומר שהצלחת במשימה שלא כל כך אהבת בגלל ארבע סיבות: קודם כל ידעת שאתה חייב. שנית, הרגשת שזה ממש חשוב לאבא שלך. סיבה שלישית, פשוט ישבת ולמדתי הרבה. הקדשת לזה זמן ומאמץ. סיבה רביעית, כי היו שם משפחה וחברים שתמכו בך, וזה עזר לך מאוד. שמעתי נכון?

ניר: כן, בדיוק.

רחל: ואתה חושב שיש משהו מבין הסיבות שעזרו לך להצליח בבר – מצווה שאפשר עכשיו לקחת וליישם ללימודי המתמטיקה?

ניר: אבל זה בכלל לא אותו דבר.

רחל: נכון, אבל גם כאן יש משהו שאתה חייב לעשות, צריך לעשות ולא כל כך בא לך. אז בוא נראה מה אפשר ללמוד מהניסיון שהיה לך בבר – מצווה, ומה יכול לעזור לך להתקדם במתמטיקה.

ניר: האמת, שגם כאן אני מבין שאני די חייב. והאמת, שגם כאן זה די חשוב לאבא שלי. אני יודע שאני לא מספיק לומד. אני צריך יותר לשבת וללמוד.

רחל: אתה אומר שזה חשוב לאבא שלך. ואני רוצה לשאול אותך: זה חשוב לך?

לתשומת לב: בשלב זה רחל מנסה להוביל את ניר ללקיחת מחויבות אישית, תוך חיבור לדברים שחשובים לו עצמו. מכאן היא תעבור לשלב קונקרטי שבו יגדיר ניר לעצמו מה זו הצלחה במתמטיקה וכיצד הוא יכול להגיע לכך.

ניר: כן. חשוב לי להמשיך בבית הספר הזה. אני אוהב כאן את החברים והאווירה. חשוב לי להצליח.
רחל: בוא תגדיר אתה – מה ייחשב להצלחה עבורך במתמטיקה השנה? מה, אם יקרה, תגיד שהצלחת השנה?

ניר: אם אני אצליח לקבל 65 על המחצית השנייה. הייתי שמח ליותר, אבל כרגע נראה לי שאני צריך בעיקר לעבור, ואם אני אעבור אז זה יהיה הצלחה.

רחל: בסדר גמור. אתה אומר כי הצלחה עבורך השנה תהיה אם תקבל 65 ומעלה במתמטיקה בתעודת המחצית השנייה. זה אומר שיש לך חמישה חודשים לעבוד על זה. בוא נמשיך לחשוב – מה יכול לעזור לך?

ניר: אולי, כמו שאמרנו, אם אני אקדיש לזה יותר זמן ואתרגל יותר. ואולי אם יהיה מישהו שיעזור לי בשיעורים, אולי אם יהיה מישהו שיעודד אותי.

רחל: אני שומעת שאתה אומר שהדברים שיכולים לעזור לך הם שתקדיש יותר זמן ללמידה וגם שיהיו מסביבך אנשים שיעזרו לך ויתמכו בך. זה מאוד יפה. אני חושבת שבשלב ראשון כדאי לנו להתמקד בדברים שאתה יכול לעזור לעצמך. בוא תנסה לומר משפטים שמתחילים במילים "אם אני אעשה... אז ההישגים שלי ישתפרו".

זהו מימוש עיקרון החשיבה המנצחת: רחל מובילה את ניר לחשוב חשיבה אקטיבית אשר שמה במרכז את הדברים שהוא עצמו יכול לעשות, ואשר תלויים בו. כפי שממחישה הדוגמה, זה לא תמיד קל:

ניר: אם אני אשב ואלמד ואעשה שיעורי בית ואמצא מישהו שיעזור לי אז אולי אני אשתפר. אם אני אגיד לאבא שלי שאני צריך להצליח במתמטיקה ושיהיה יותר מעורב, אז אולי אני אשתפר.. אם אני אמצא מישהו שמאמין שאני יכול, אז אולי אני אשתפר.

רחל: אני מאמינה בך שאתה יכול לשפר את ההישגים שלך במתמטיקה.

ניר: באמת?

רחל: באמת. אתה נער מוכשר ונבון. אני גם בטוחה שאתה יודע הכי טוב איך אפשר לעשות את זה. אמרת כבר כמה דברים חשובים: אמרת שאתה יכול לשבת יותר שעות ולעשות שיעורי בית, אמרת שאתה צריך מישהו שיעזור לך, אמרת שאתה רוצה לערב יותר את אבא שלך, ושחשוב לך לדעת שמאמינים בך. מאיפה אתה רוצה להתחיל?

בשלב זה רחל ממשיכה לחזק את המחויבות של ניר לעשייה ואת האמונה שלו בעצמו ובכך שהוא המומחה לחייו, ולכן התשובות לשאלות נמצאות אצלו.

ניר: אני ממש מאחורי החומר בכיתה. בטוח שאני צריך השלמות ומישהו פרטי שיעזור לי. האמת שהייתי קצת במין מרכז לימודים כזה אצלנו בשכונה, אבל עזבתי אותו.

רחל: ואתה רוצה לחזור אליו?

ניר: אני חושב שכן. דווקא היו שם מורים צעירים סטודנטים מאוד נחמדים.

רחל: אז בוא תאמר איזו משימה אתה לוקח על עצמך לעשות.

ניר: אני רוצה לבקש מההורים שלי להירשם שוב למרכז הלמידה כדי ללמוד מתמטיקה. אני גם אבקש מאבא שלי להיות יותר מעורב.

רחל: ומתי תעשה את זה?

ניר: השבוע.

רחל: אז אנחנו יכולים לדבר עוד שבוע מהיום ולראות אם זה קרה?

ניר: כן.

רחל: ניר, כל הכבוד. יש עזרה שאתה רוצה ממני כמחנכת שלך?

ניר: אולי את מוכנה לדבר יחד אתי עם דינה המורה למתמטיקה?

רחל: אני בשמחה מוכנה להיות אתך, אבל חשוב לי שאתה תדבר אתה. מה אתה רוצה לומר לה?

ניר: שאני מתכוון להשתדל המחצית הזו. שאני רוצה להשלים את החומר. ושאני מקווה לעבור את ה-65, ואם גם היא יכולה לעזור לי.

רחל: בשמחה אני אתאם פגישה בין שלושתנו. אמרת גם שחשובה לך המעורבות של ההורים. אולי נקבע פגישה גם עם ההורים שלך?

ניר: כן, בסדר.

רחל: טוב, אז לקחת על עצמך משימות חשובות. בוא נסכם לעצמנו את הדברים. אתה יכול לומר מה קבעת לעצמך עכשיו ואלו משימות לקחת על עצמך?

ניר: קבעתי לעצמי שאני רוצה להתקדם במתמטיקה ולעבור את הציון 65. יש לי שלוש משימות השבוע: לדבר עם ההורים שלי על זה – בעיקר עם אבא, להירשם שוב למרכז הלמידה, ולדבר עם המורה דינה, יחד אתך.

רחל: בוא תרשום לעצמך את הדברים... (רושם). המשימה שלי היא לתאם את הפגישות עם דינה ועם הוריק, ובעוד שבוע לבדוק אתך מה קורה לגבי ההרשמה למרכז הלימודים. אני מציעה שניפגש לפגישה כזו נוספת בעוד חודש. בסדר?

ניר: כן, בשמחה.

רחל: בהצלחה!

התבוננות המסכמת את שלבי השיחה העיקריים:

1. בטרם השיחה, המורה קובעת לעצמה את יעדי השיחה ואת המיקוד שלה.
2. בתחילת השיחה המורה מציגה את הנושא אשר בגינו זימנה את השיחה, ומציגה את מטרת השיחה.
3. המורה מבקשת מהתלמיד לשמוע ממנו את תחושותיו, עמדותיו, רגשותיו ביחס לציונים הנמוכים. המורה משקפת את דברי התלמיד ומאששת אותם (שימוש בטכניקת הדו-שיח המתכוון).
4. המורה ממקדת את התלמיד בתחום לימודים מסוים (ניר בחר מתמטיקה) ובשאיפה להתקדם בו.
5. המורה עוזרת לתלמיד לאתר את כוחותיו אל מול משימה אשר קשה לו. המורה שואלת שאלה מוקירה ומאתגרת אשר מובילה את התלמיד להכיר ביכולותיו וללמוד על הדברים אשר עוזרים לו להצליח.
6. המורה והתלמיד בוחנים מה ניתן ללמוד מההצלחה בעבר לגבי המשימה בהווה.
7. המורה מובילה את התלמיד לקבל עליו אחריות אישית ביחס למשימה (במקרה זה שיפור במתמטיקה), תוך שהוא מגדיר לעצמו יעד קונקרטי אשר יחשב כהצלחה.
8. המורה עוזרת לתלמיד לבנות תכנית פעולה אשר במרכז עשייה אקטיבית של התלמיד.
9. שלב ההתחייבות לעשייה: התלמיד מסכם את המשימות שמקבל על עצמו, כולל לוח זמנים, ומתחייב לעמוד בהן. המורה מתחייבת לעמוד במשימה שקיבלה על עצמה.
10. המורה והתלמיד קובעים מועד לבדיקה משותפת של ההתקדמות.
11. בכל נקודה שבה יש צורך להתייחס לרגשותיו של התלמיד או לחזק את הקשר שבין המורה לתלמיד ניתן להשתמש בעקרונות הדו-שיח המתכוון המגלים הקשבה ואמפתיה.